Els dibuixants del TBO al MAS

Ricard Calvo i Duran

Manoi! Quina patxoca que fa això de M.A.S., que en llegir-ho, de seguida m'ha fet pensar en el M.O.M.A. de Nova York o, sense anar tan lluny, en l'I.V.A.M. valencià. També he pensat –i perdoneu-me, però la meva imaginació és una malvada i a voltes pren volades delirants– en edificis rutilants, traçats per una Arata Isozaki o, com a mínim, per un Ricardo Bofill.

Per això m'he tranquilitzat quan després he entès que no em caldria passar per cal sastre ni llogar cap *limousine* per acudir a aquest M.A.S., que no és altre que el nostre Museu d'Art del carrer del Dr. Puig –l'entranyable casa dels Turull– on, entre amics, he pogut gaudir tantes vegades com he volgut d'una mostra d'art que ja la voldrien per a ells els "momes" abans esmentats. I és que a Catalunya i més específicament a Sabadell, quan ens ve, bé donem cent i ratlla als més pintats. I és que el TBO –com la pesseta i la bandera monàrquica espanyola– també és una creació catalana.

El TBO veié la llum a Barcelona l'onze de març del 1917, fill de la idea, per part de l'impressor Artur Suárez i de l'escriptor Joaquim Arqués, de crear una revista de l'ordre del Patufet, vist l'èxit d'aquest, però en castellà, per tal de poder abastar, amb aquest vehicle lingüístic, totes les Espanyes i, en conseqüència, una major tirada, la qual cosa faria l'empresa molt més rendible.

La capçalera TBO fou una mena d'ideograma degut a l'Arqués, que volia que sonés com la frase castellana "Te veo", i que va ensopegar amb el seu soci, perquè aquell no entenia que per dir "veo" s'hagués d'escriure una B i no una V, com li semblava més lògic. Una i cent vegades Arqués repetia a Suárez que, bo i llegint en castellà, TVO sonaria "te-uve-o" –encara que en català es pronunciés "te-ve-o"– i que el públic al qual anava destinada la publicació no hi trobaria cap sentit, mentre que TBO sonava "te-be-o", més semblant, doncs, a la pretesa idea de "Te veo". Qui els havia de dir a aquell parell de cagadubtes que temps a venir la Reial Acadèmia Espanyola incorporaria en el seu diccionari la veu *tebeo*, com a genèrica de totes les publicacions il·lustrades infantils i juvenils, de la mateixa manera que en el món d'influència anglosaxona –o millor dit, nord-americana– són conegudes per *còmic*.

El veritable impulsor del TBO, però, va ser Joaquim Buigas i Garriga, el qual davant el fracàs de vendes dels primers números, va comprar-ne la capçalera, el logotip de la qual era tipogràfic, i el 13 de maig del 1917 tragué al carrer el seu primer número –número 10 de la col·lecció– amb el format ampliat, la impressió a dues tintes i la capçalera amb el nou i ja definitiu logotip dissenyat per R. Opisso.

A partir d'aquí l'editorial experimentarà canvis i entrebancs tant de tipus comercial i tècnic com deguts a esdeveniments històrics (direcció artística a càrrec d'Opisso des de l'any 1922, introducció en el seu dia de la quadricromia, guerra civil i les seves conseqüències, entre aquestes la mort de Méndez Álvarez, afusellat a València), l'aparició de la censura i canvis en la propietat de l'empresa aniran configurant el TBO de la postguerra: el de *La Familia Ulises, Los grandes inventos, Visiones de Hollywood, Cristobalito y Angelina, Josechu el Vasco, Aventuras de Eustaquio Morcillón y Babalí, Melitón Pérez* i un llarg etcètera d'acudits, "ninots" i facècies. Aquesta línia es manté fins més o menys l'any 1960, a partir del qual i, malgrat la permanència d'algun col·laborador, perdrà de fet el suc i el bruc que li eren tan característics, tot restant com una capçalera testimonial que, de la mà de la potència editorial de torn, apareix i desapareix com un Guadiana, fins que hom arriba a perdre-li la pista ofegat entre el munt de capçaleres de diferent pelatge que inunden els quioscs.

La totalitat de dibuixos del núm. 1 del TBO foren de la mà de Pérez Donaz, el qual firmava *Donaz, Pérez* i *Equis*, segons el caràcter de la il·lustració o bé de la publicació a la qual anés destinada. De seguida s'hi incorporaren Jean Rapsomanikis (*Rapsomanikis, Rapsos, Dasley*); Manuel Urda Marín (*Urda*); Josep Serra i Massana (*Serra Massana, Fausto, Yusuf*); Ricard Opisso i Sala (*Opisso, Bigre*) i, ja des de la dècada dels anys vint fins la dels seixanta, s'hi anirien afegint els Modest Méndez Álvarez (*MA, Modesto, Burlón*); Joan Macias (*Nit*); Antoni Utrillo i Viadera (*A. Utrillo*); Josep Soriano i Izquierdo (*Soriano, Izquierdo, Ley, Pepe, Sor*); Josep Cabrero i Arnal (*C. Arnal*); Louis Forton (*Forton, W. Paddock, Tom Hatt, Tommy Jackson*); Aristide Perré (*A. Perré*); Maurice Cuvillier (*M. Cuvillier, MC*); Téophile Barn (*Th. Barn*). Aclarim que l'abundor de sigles, pseudònims i àlies era deguda a diferents causes: des d'aquells que, a més del TBO, dibuixaven a revistes "picants i pujades de to", o bé els qui ho feien en publicacions de caràcter pamfletari; fins als que es dedicaven a quefers

artístics més "seriosos", com ara la pintura decorativa o de cavallet; Pere Prat i Ubach (*Prat*); Artur Moreno i Salvador (*Moreno, Moro*), dit també el Walt Disney espanyol per les seves realitzacions en dibuixos animats (*Garbancito de la Mancha* i *Alegres vacaciones*); Joan Martínez i Buendía (*Tínez, Juanito, Día*); Marino Benejam Ferrer (*Benejam, Rino, Ferrer*); el gran Josep Coll i Coll (*Coll, Yo*); Carles Narcís Bech i Abadias (*Beck, Jackie Vinyerand*); el desbordant Joaquim Muntañola i Puig (*Muntañola, Kim*); Valentí Castanys i Borràs (*As, Castanys*); l'home que "dibuixa en català", Antoni Batllori i Jofré (*Batllori Jofré, Abat, Kisok*); Francesc Tur i Mahem (*F. Tur*); Manuel Díaz Llamas (*Díaz*); Athos Cozzi (*Cozzi*); Salvador Mestres i Palmeta (*Salvador Mestres*); Albert Mestre i Moragas (*A. Mestre*); Josep Maria Blanco i Ibarz (*Blanco, Ibarz*); Antoni Ayné i Esbert (*Ayné, Esbert*), i, "last but not least", Ramon Sabatés i Massanell (*Sabatés*).

Tots els dibuixants suara apuntats constitueixen l'esperit del TBO, la seva sang en forma i color de tinta xinesa, la seva estètica, la seva ètica i la seva història al llarg de més de quaranta anys, recollida d'acord amb els seus dibuixos originals –directes de la seva mà– i, en alguns casos, amb les "correccions" de l'editor –la censura–, les instruccions a la impremta o bé les anotacions de l'impressor. Documents vius que no hagués estat mai possible de veure'ls reunits, ordenats i presentats, si el nostre conciutadà *Lluís Giralt i Llordés* no patís una "grafopatia" diagnosticada per ell mateix, i en fase aguda a fe meva; no hagués consagrat molts anys de la seva vida a salvar del sac dels papers aquestes obres d'art; no hagués dedicat temps i mitjans a restaurar-les, quan calia, a conservar-les, a datar-les, a investigar i biografiar els seus autors per poder-nos oferir l'extens i ben documentat catàleg que acompanya la mostra; no hagués tingut ocasió –coses de la vida– de treballar a TBO a principis de la dècada dels 80 i fer la coneixença dels seus dibuixants; no fos tan "fan" del fabulós Coll; no tingués res a veure amb Publicitat Plumilla, l'equip de la qual empresa ha fet un muntatge realment brillant al M.A.S.; no hagués portat, de la mà del seu equip i del guionista Carles Bech, *La Familia Ulises* a Sabadell, a fi de visitar el Museu d'Art i dinar al Viena en un esplèndid monogràfic del D.S. del dia 16 de setembre, que és una veritable peça de col·leccionista, i si no tingués tan ficades al cap aquelles paraules de l'editor Joan Navarro: "El TBO forma part del nostre més preuat patrimoni cultural. Un patrimoni que, per desgràcia, continua sense ordenar-se, estudiar-se i conservar-se en condicions. Però en aquest país això no és estrany. Quan el vulguem valorar, els originals lluiran en algun museu de Nova York o Tòquio i ens lamentarem de la nostra desgràcia".

Aquesta vegada, gràcies a l'amic *Giralt*, el M.A.S. s'ha avançat al M.O.M.A. i l'ha superat de llarg, ja que la senyora vídua de *Coll*, la senyora vídua de *Moreno*, el senyor *Batllori Jofré*, el senyor *Blanco*, el senyor *Muntañola* i el senyor *Sabatés* "in person" han presidit una taula rodona, que més aviat era rectangular, per allò de la quadratura del cercle –tanmateix un invent del TBO?–, celebrada el 19 de setembre d'enguany –quan el nombre de visitants de l'exposició superava les 2.000 persones– dins els actes i activitats que acompanyen la mostra.